

S2

**ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΓΛΩΣΣΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ: ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ
ΕΡΜΗΝΕΙΕΣ ΤΩΝ ΔΥΣΚΟΛΙΩΝ ΣΤΗ ΓΡΑΠΤΗ ΚΑΙ ΠΡΟΦΟΡΙΚΗ
ΓΛΩΣΣΑ**

Πρόεδρος: Γιώργος Σπανούδης, Τίμος Παπαδόπουλος

Συζητητής: Σωτήρης Δουκλιάς και Σταυρούλα Σταυρακάκη

Οι αναπτυξιακές διαταραχές της γλώσσας, γραπτής και προφορικής αποτελούν σήμερα έναν από τους πλέον γόνιμους ερευνητικούς κλάδους τόσο της ψυχολογίας όσο και άλλων συναφών κλάδων. Το αμείωτο ενδιαφέρον της ερευνητικής κοινότητας και κυρίως η ένταση του οφείλονται τόσο στο γεγονός ότι η γλώσσα είναι ίσως η σημαντικότερη ικανότητα του είδους μας όσο και στις εκτεταμένες θεωρητικές και κλινικές συνέπειες που μπορούν να έχουν τα ευρήματα που αφορούν σε αυτές τις διαταραχές. Από κλινικής απόψεως, αρκεί να σκεφτεί κανείς ότι το άθροισμα των συχνοτήτων εμφάνισης των δύο αυτών δυσκολιών (γύρω στο 15%), συνιστά περίπου τα δύο τρίτα της συχνότητας εμφάνισης όλων των δυσκολιών που αναμένουμε να εκδηλωθούν στη διάρκεια των σχολικών χρόνων. Από θεωρητικής απόψεως, τις τελευταίες δεκαετίες όλο και περισσότερο γίνεται φανερό η ανάγκη οι θεωρίες που αφορούν στην τυπική ανάπτυξη να περιλαμβάνουν ερμηνείες και για τις περιπτώσεις της μη τυπικής ανάπτυξης της συμπεριφοράς. Το παρόν συμπόσιο αποβλέπει στην παρουσίαση πρόσφατων ερευνητικών πορισμάτων για την εκδήλωση της Δυσλεξίας και της Ειδικής Γλωσσικής Διαταραχής σε Ελληνόφωνο πληθυσμό καθώς και στην καταγραφή θεωρητικών προσεγγίσεων και κλινικών προεκτάσεων στον τομέα της γλωσσικής ανάπτυξης.

Οι μισές περίπου ομιλίες αναφέρονται σε δυσκολίες της γραπτής γλώσσας (δυσλεξία) και οι άλλες μισές της προφορικής (Ειδική Γλωσσική Διαταραχή). Η πρώτη κατά σειρά παρουσίασης ομιλία, συζητά τα χαρακτηριστικά του συστήματος επεξεργασίας πληροφοριών των δυσλεκτικών παιδιών με αναφορά στη μέτρηση της Αυτοματοποιημένης ονομασίας ερεθισμών ενώ η δεύτερη επιχειρεί την περιγραφή μιας συνοπτικής θεωρίας για τη δυσλεξία. Η τρίτη κατά σειρά ομιλία στρέφει το ενδιαφέρον του ακροατή στην Ειδική Γλωσσική Διαταραχή και ειδικότερα στις σχέσεις της μνήμης με τις γραμματικές και συντακτικές αδυναμίες που χαρακτηρίζουν αυτήν τη διαταραχή. Η ομιλία της κ. Β. Μαρκοπούλου αφορά στην κατάκτηση των ερωτηματικών προτάσεων από παιδιά με ΕΓΔ και εξετάζει τους παράγοντες που δημιουργούν δυσκολίες στα παιδιά στον τομέα αυτό. Η τελευταία ομιλία της κ. Σ. Σταυρακάκη παρουσιάζει την κλινική χρησιμότητα των ψυχογλωσσολογικών κριτηρίων και συγκεκριμένα της συμφωνίας ρήματος-υποκειμένου για την επιτυχή διαφοροδιάγνωση παιδιών που μαθαίνουν την Ελληνική ως δεύτερη γλώσσα από μονόγλωσσα και δίγλωσσα παιδιά με ΕΓΔ.

S2A

**Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΑΥΤΟΜΑΤΟΠΟΙΗΜΕΝΗΣ ΟΝΟΜΑΣΙΑΣ
ΕΡΕΘΙΣΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΣΕ ΟΜΑΔΕΣ ΦΤΩΧΩΝ ΚΑΙ ΙΚΑΝΩΝ
ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ**

Γεωργίου Γ.Κ.¹, Parrila R.¹, Παπαδόπουλος Τ.²

¹.*Department of Educational Psychology, University of Alberta*

². *Τμήμα Ψυχολογίας, Πανεπιστήμιο Κύπρου*

Τις τελευταίες δύο δεκαετίες παρατηρείται μια αυξητική τάση στις έρευνες οι οποίες εξετάζουν την επίδραση της αυτοματοποιημένης ονομασίας ερεθισμάτων (rapid naming speed) στην ανάπτυξη της αναγνωστικής ικανότητας. Παρά το γεγονός ότι υπάρχει ομογνωμία μεταξύ των ερευνητών ως προς τη σπουδαιότητα της ικανότητας αυτής στην ανάγνωση, εντούτοις υπάρχουν διστάμενες απόψεις ως προς το μέγεθος της επίδρασης της ικανότητας στις διάφορες ομάδες αναγνωστών. Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να εξετάσει την επίδραση της αυτοματοποιημένης ονομασίας ερεθισμάτων στην αναγνωστική δεξιότητα σε ομάδες φτωχών και ικανών αναγνωστών Β΄, Δ΄ και Στ΄ τάξης δημοτικού σχολείου. Αφού πρώτα οι εκπαιδευτικοί υπέδειξαν τους φτωχούς και τους ικανούς αναγνώστες από την τάξη τους, στη συνέχεια τα παιδιά εξετάστηκαν σε μια σειρά αναγνωστικών έργων για να διαπιστωθεί αν όντως ανήκαν στις δύο αυτές κατηγορίες. Ακολούθησε η χορήγηση τριών έργων αυτοματοποιημένης ονομασίας ερεθισμάτων (χρωμάτων, εικόνων, αριθμών: Denckla & Wolf, 2005). Τα δεδομένα αναλύονται και συζητούνται στο πλαίσιο της σύγχρονης βιβλιογραφίας για το ρόλο της αυτοματοποιημένης ονομασίας ερεθισμάτων στη διάγνωση και ταξινόμηση των δυσλεκτικών ατόμων.

ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΚΑΘΟΛΙΚΟ ΓΝΩΣΤΙΚΟ-ΝΕΥΡΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΓΙΑ ΤΗ ΔΥΣΛΕΞΙΑ: Η ΣΥΓΚΛΙΣΗ ΤΕΣΣΑΡΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ

Παπαδόπουλος Τ.Κ.¹, Κενδέου Π.², Nicolson R.I.³, Fawcett A.⁴, Das J. P.⁵

¹Τμήμα Ψυχολογίας, Πανεπιστήμιο Κύπρου, Κύπρος, ²Department of Educational & Counselling Psychology McGill University, Canada, ³Department of Psychology University of Sheffield, UK, ⁴Department of Psychology University of Swansea, Scotland, ⁵Department of Educational Psychology University of Alberta, Canada

Η μακρόχρονη αυτή έρευνα σκοπό έχει να εξετάσει πώς τέσσερις διαφορετικές προσεγγίσεις-θεωρίες που ερμηνεύουν τα προβλήματα στις αναγνωστικές λειτουργίες (δυσλεξία) μπορούν να αξιοποιηθούν ταυτόχρονα για μια πιο ολοκληρωμένη ερμηνεία της αναπτυξιακής αυτής διαταραχής. Συγκεκριμένα, εξετάζεται πώς η Γνωστική Συστοιχία Έργων (Cognitive Assessment System, CAS; Naglieri & Das, 1997) και το Ανιχνευτικό Εργαλείο για τη Δυσλεξία (Dyslexia Early Screening Test, DEST-R; Nicolson & Fawcett, 2004) σχετίζονται με μια περιεκτική συστοιχία 10 φωνολογικών έργων (π.χ., αφαίρεσης φωνήματος και σύνθεσης) και 4 έργων γρήγορης ονομασίας ερεθισμάτων (χρωμάτων, εικόνων, αριθμών και γραμμάτων) για τη διάγνωση περιπτώσεων παιδιών με δυσλεξία στις ηλικίες 5-7 χρονών. Η έρευνα γίνεται σε παγκύπρια βάση με πληθυσμό 290 παιδιών. Τα αποτελέσματα από την προκαταρκτική ανάλυση δομικών εξισώσεων (Structural Equation Modeling, EQS, Bentler & Wu, 2005) σε δύο διαφορετικές ηλικίες (5-6 και 6-7) δείχνουν ότι τέσσερις λανθάνουσες (latent) μεταβλητές μπορούν να ερμηνεύσουν τα προφίλ των αναγνωστών, υποστηρίζοντας την υπόθεση για τη συγκλίνουσα εγκυρότητα (convergent validity) των υπό εξέταση θεωριών: Γρήγορη Ονομασία Ερεθισμάτων, Φωνολογική Επίγνωση, Εργαζόμενη Μνήμη και Ικανότητα Επεξεργασίας (αυτοματοποιημένη έναντι ελεγχόμενης), όλες εκ των οποίων παρουσιάζουν, επίσης, υψηλές φορτίσεις (loadings) μεταξύ τους. Η συζήτηση επικεντρώνεται στη δυνατότητα διαμόρφωσης καθολικών θεωριών για την ερμηνεία της δυσλεξίας που θα μπορούν να έχουν θετική επίδραση τόσο στη διάγνωση όσο και στη θεραπεία της αναπτυξιακής αυτής διαταραχής σε διαφορετικές ηλικίες αλλά και σε ομάδες με διαφορετικά προφίλ ικανοτήτων.

S2C

ΓΝΩΣΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΙΚΕΣ ΟΨΕΙΣ ΤΗΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΔΥΣΚΟΛΙΑΣ

Δρ. Γιώργος Χ. Σπανούδης, Δ. Νατσόπουλος

Τμήμα Ψυχολογίας Πανεπιστήμιο Κύπρου

Η Ειδική Γλωσσική Διαταραχή (Specific Language Impairment) συνιστά σήμερα ερευνητικό πεδίο με πλούσια βιβλιογραφία η οποία, ωστόσο, χαρακτηρίζεται από έντονες διχογνωμίες και ανοικτά ζητήματα. Η Ειδική Γλωσσική Διαταραχή (ΕΓΔ) ανήκει στις αναπτυξιακές διαταραχές και έχει ως βασικό γνώρισμα τις περισσότερο ή λιγότερο διάχυτες αδυναμίες στη γλωσσική ικανότητα εν τη απουσία νευρολογικών, αισθητηριακών, κοινωνικών-εκπαιδευτικών ή γενικών γνωστικών προβλημάτων. Η παρούσα έρευνα εξετάζει συστηματικά τις σχέσεις της μνήμης (βραχύχρονη, εργαζόμενη, μακρόχρονη) με τις γραμματικές και συντακτικές ικανότητες μιας ομάδας 26 παιδιών σχολικής ηλικίας με ΕΓΔ συγκριτικά προς τις ικανότητες μιας ισομεγέθους ομάδας τυπικώς αναπτυσσόμενων παιδιών. Οι δύο ομάδες εξετάστηκαν με τη συστοιχία των μνημονικών και γλωσσικών μετρήσεων, αφού πρώτα εξισώθηκαν ως προς τη μη λεκτική τους ευφυΐα, την ηλικία και το φύλο. Επιπρόσθετα εξετάστηκε η γλωσσική ικανότητα των δύο ομάδων (ικανότητα έκφρασης και κατανόησης), έτσι ώστε να εξασφαλιστεί ότι η γλωσσική ικανότητα των παιδιών με ΕΓΔ είναι τουλάχιστον μια τυπική απόκλιση κάτω από το μέσο όρο, ενώ αντίθετα των τυπικώς αναπτυσσόμενων είναι κοντά και πάνω από το μέσο όρο. Η στατιστική ανάλυση έδειξε ότι οι μνημονικές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα παιδιά με ΕΓΔ ερμηνεύουν ικανοποιητικά το διαφορετικό προφίλ γλωσσικών ικανοτήτων που επιδεικνύουν τα παιδιά με ΕΓΔ. Τα δεδομένα συζητούνται στο πλαίσιο των σύγχρονων θεωριών ταξινόμησης και αιτιολόγησης της ειδικής γλωσσικής Διαταραχής.

S2D

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΕΡΩΤΗΜΑΤΙΚΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΑΠΟ ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΕΙΔΙΚΗ ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ

Μαρκοπούλου Β., Radford Α.

Department of Language and Linguistics, University of Essex, U.K.

Στόχος της παρούσας έρευνας είναι η μελέτη της παραγωγής ερωτηματικών προτάσεων από παιδιά με Ειδική Γλωσσική Διαταραχή (Ε.Γ.Δ.), σε σύγκριση με παιδιά τυπικής ανάπτυξης και μικρότερης χρονολογικής ηλικίας. Η πλειοψηφία των ερωτήσεων που παρήχθησαν από τα παιδιά που συμμετείχαν εκμαιεύτηκε μέσω ζευγών εικόνων. Οι ερωτηματικές που εξετάστηκαν ήταν οι ακόλουθες: «ποιος/ποια/ποιο», «πόσοι/πόσες/πόσα», «ποιανού/ποιανής», «τι» και «ποιον/ποια/ποιο». Οι δομές που εξετάσαμε ήταν απλές ερωτηματικές προτάσεις π.χ. «Τι τρώει ο Γιάννης;» και σύνθετες π.χ. «Με ποιόν νομίζει ο Γιάννης ότι τσακώνεται η Μαρία;». Δύο ομάδες παιδιών συμμετείχαν στην έρευνα. Η μία από αυτές περιελάμβανε παιδιά ηλικίας από 7,2 έως 7,11 ετών (μέση ηλικία: 7,27), τα οποία κατόπιν λογοθεραπευτικής αξιολόγησης διαγνώστηκαν ως παιδιά με Ειδική Γλωσσική Διαταραχή. Η δεύτερη ομάδα (ομάδα ελέγχου) περιελάμβανε παιδιά τυπικής ανάπτυξης και ηλικίας από 3,9 έως 4,3 ετών (μέση ηλικία: 3,7). Διερευνήσαμε τα λάθη που παράγονται από τα παιδιά με Ε.Γ.Δ. (συγκριτικά με την ομάδα ελέγχου) κατά την παραγωγή των ερωτήσεων, ανάλογα με τη συντακτική πολυπλοκότητα κάθε είδους ερωτηματικής πρότασης. Έχοντας τον παραπάνω στόχο διαπιστώθηκε ότι τα παιδιά με Ε.Γ.Δ. αντιμετώπισαν σημαντικότερες δυσκολίες από την ομάδα ελέγχου κατά το σχηματισμό σύνθετων παρά απλών ερωτήσεων. Βασιζόμενοι στα παραπάνω αποτελέσματα προτείνουμε ότι τα παιδιά με Ε.Γ.Δ. έχουν μια περιορισμένη ικανότητα στη μετακίνηση πολύπλοκων συντακτικά δομών η οποία είναι ανάλογη με το βαθμό της συντακτικής πολυπλοκότητας της εκάστοτε δομής.

S2E

**Η ΚΛΙΝΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΨΥΧΟΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΩΝ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ:
ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΔΙΑΦΟΡΟΔΙΑΓΝΩΣΗΣ ΓΛΩΣΣΙΚΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΣΕ
ΔΕΙΓΜΑ ΠΑΙΔΙΩΝ-ΟΜΙΛΗΤΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΩΣ ΔΕΥΤΕΡΗΣ
ΓΛΩΣΣΑΣ**

Σταυρακάκη Σ.¹, Βογινδρούκας Ι.²

¹Τμήμα Ιταλικής Γλώσσας και Φιλολογίας Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

²Ιατροπαιδαγωγικό Κέντρο Βόρειας Ελλάδας, Θεσσαλονίκη

Σκοπός της εργασίας αυτής είναι η διερεύνηση κλινικών κριτηρίων που θα μπορούσαν να συμβάλουν στην έγκαιρη διάγνωση γλωσσικών προβλημάτων σε παιδιά προσχολικής ηλικίας για τα οποία η Ελληνική είναι η δεύτερη και όχι η μητρική γλώσσα. Η εμφάνιση γλωσσικών δυσκολιών στην Ελληνική μπορεί να συνδέεται είτε με το ότι για τα παιδιά αυτά η Ελληνική είναι η δεύτερη γλώσσα (Γ2) είτε με τυχόν γλωσσικά προβλήματα. Η έγκαιρη αποσαφήνιση των αιτίων των γλωσσικών δυσκολιών είναι ιδιαίτερα σημαντική για τη γνωστική και συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών. Έχοντας υπόψη τα παραπάνω, εξετάσαμε ένα συγκεκριμένο δείκτη γλωσσικής ανάπτυξης, την κατάκτηση της συμφωνίας ρήματος-υποκειμένου από (i) μονόγλωσσα Ελληνόφωνα παιδιά με Ειδική Γλωσσική Διαταραχή (ΕΓΔ) (ii) παιδιά αλβανών μεταναστών τυπικής ανάπτυξης που δεν έχουν εκτεθεί περισσότερο από δύο χρόνια στην Ελληνική (iii) ένα παιδί επίσης αλβανών μεταναστών για το οποίο όμως είχαν επισημανθεί προβλήματα στην κατάκτηση της Γ1 (της Αλβανικής) ενώ η μη λεκτική νοημοσύνη ήταν φυσιολογική. Η ανάλυση των αποτελεσμάτων έδειξε πως ενώ τα αλβανόφωνα παιδιά για τα οποία η Ελληνική ήταν Γ2 δεν αντιμετώπιζαν κανένα πρόβλημα στην κατάκτηση της συμφωνίας ρήματος-υποκειμένου, τα μονόγλωσσα παιδιά με ΕΓΔ αλλά και το παιδί με μητρική γλώσσα την Αλβανική αντιμετώπιζαν επιλεκτικά προβλήματα στην κατάκτηση της συμφωνίας ρήματος-υποκειμένου. Προτείνουμε λοιπόν πως ο ψυχογλωσσολογικός δείκτης ‘προβληματική συμφωνία ρήματος-υποκειμένου’ αποτελεί ένα ασφαλές κλινικό κριτήριο για τον εντοπισμό παιδιών για τα οποία η Ελληνική είναι Γ2 και έχουν γλωσσικά προβλήματα.